

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.725.158 у Львівському державному
університеті внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26*

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук Федитника Василя Миколайовича на дисертацію Гирича Олександра Сергійовича на тему: «Кримінально-правова охорона енергетичної безпеки України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ознайомлення зі змістом дисертації та опублікованих здобувачем праць свідчить, що їх автором здійснене ґрунтовне дослідження актуальної для кримінально-правової науки та правозастосовної практики теми. Робота містить усі необхідні для такого дослідження компоненти: критичний аналіз досягнень попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, системний розгляд норм Особливої частини КК України, що забезпечують охорону окремих елементів енергетичної безпеки, узагальнення офіційних даних Офісу Генерального прокурора та матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, належну апробацію результатів дослідження. Обсяг опрацьованих здобувачем матеріалів свідчить, що О. С. Гирич провів дослідження обраної ним теми «Кримінально-правова охорона енергетичної безпеки України» на високому науковому та методичному рівнях, що дало змогу сформулювати самостійні та оригінальні висновки і пропозиції, які виносяться на захист, зокрема достатньо обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства. Такий попередній висновок підтверджується оцінкою роботи за основними вимогами, які висуваються щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Актуальність теми дослідження. Тема, якій присвячене дослідження О. С. Гирича, має значний науковий та практичний інтерес. В умовах збройної агресії проти України забезпечення енергетичної безпеки держави набуває статусу одного з ключових напрямів національної безпеки, оскільки стає функціонування об'єктів паливно-енергетичного комплексу, безперебійне виробництво, передача й розподіл електричної енергії, газу та інших енергоресурсів є необхідною передумовою обороноздатності держави та життєдіяльності суспільства. Посягання на об'єкти критичної енергетичної інфраструктури перетворилися на системний інструмент ведення війни і створюють загрозу не лише відносинам власності чи безпеці виробництва, а й національній безпеці загалом, безпосередньо позначаючись на реалізації конституційних прав і свобод громадян, що свідчить про їх підвищену суспільну небезпечність. Належна кримінально-правова протидія таким посяганням, уніфікація відповідних кримінально-правових норм, забезпечення системності та

узгодженості законодавства у цій сфері в сучасних умовах європейського поступу України є важливими напрямками наукового пошуку вітчизняних правників. Дослідження виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи факультету № 1 (з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України) Львівського державного університету внутрішніх справ «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» на період 2024–2027 рр. (номер державної реєстрації 0124U005075).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих здобувачем матеріалів свідчить, що автор провів дослідження обраної ним теми на достатньо високому науковому та методичному рівнях.

Методологічну основу дослідження становить багаторівнева система методів сучасного правознавства, комплексне застосування яких забезпечило системність і наукову обґрунтованість отриманих результатів. На загальнофілософському рівні визначальним став діалектичний метод, доповнений прагматичним підходом; на загальнонауковому - системно-структурний метод, методи формальної логіки, герменевтичний та догматичний методи; серед спеціальних і конкретно-наукових використано порівняльно-правовий, статистичний, документального аналізу, а також методи моделювання та прогнозування. Дисертантом використана значна за обсягом загальнотеоретична та спеціальна література по темі дослідження, список використаних джерел налічує 213 найменувань. Зміст роботи свідчить про вміння здобувача критично аналізувати і сприймати положення використаних джерел.

Науковий апарат рецензованої дисертації є достатньо високим. Матеріал викладений чітко і доступно, логічно, послідовно та юридично грамотно. Вдало виділені головні положення. Отримані автором наукові результати, висновки та пропозиції заслуговують на увагу.

Логічно обґрунтованою можна визнати структуру даної роботи. Автор послідовно розглядає стан наукової розробленості проблеми, сутність енергетичної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони, здійснює характеристику складів кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти енергетики, та аналізує практику застосування відповідних норм, на підставі чого формулює низку пропозицій щодо удосконалення положень КК України.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділяються на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У **Вступі** здобувачем розкриваються актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета і завдання дослідження, його об'єкт, предмет та методи, наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне і практичне значення, вказані апробація та публікації результатів дисертації, її структура.

У першому розділі дисертації розглядаються загальні засади дослідження відповідальності за посягання на енергетичну безпеку України. Зокрема, узагальнення стану наукової розробленості проблеми дозволило авторові обґрунтовано констатувати фрагментарність досліджень енергетичної безпеки саме у кримінально-правовому вимірі та переконливо довести, що в чинному кримінальному законодавстві відсутня норма, яка б безпосередньо встановлювала відповідальність за посягання на енергетичну безпеку. Здобувач визначає перелік статей КК України, що опосередковано забезпечують охорону її окремих елементів, а саме норми про знищення або пошкодження майна чи окремих об'єктів (ст.ст. 113, 194, 194¹, 258, 270¹, 292), окремі кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності (ст.ст. 191, 364, 364¹, 367), окремі правопорушення, що полягають у порушенні спеціальних правил (ст.ст. 197, 236, 253, 267, 270, 272, 273, 274), правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (ст.ст. 361, 363), а також воєнні злочини (ст. 438 КК України).

У підрозділі 1.2 автор розкриває зміст «енергетичної безпеки» як об'єкта кримінально-правової охорони шляхом доктринальних підходів щодо трактування цього поняття, а також його нормативних дефініцій у національному законодавстві. Заслуговує на увагу позиція дисертанта виокремлення складових поняття енергетичної безпеки:

- 1) можливість забезпечити себе енергетичними ресурсами у достатній для функціонування і розвитку економіки та забезпечення населення обсягах;
- 2) підтримання економічного суверенітету у забезпеченні себе паливно-енергетичними ресурсами та можливість налагоджувати зовнішньоторговельні зв'язки в контексті торгівлі енергоресурсами;
- 3) здатність забезпечити незалежність в частині генерації енергії;
- 4) спроможність енергоефективного використання енергетичних ресурсів та енергії;
- 5) здатність забезпечити ефективність транспортування енергії;
- 6) здатність забезпечити енергоощадність (енергозбереження);
- 7) спроможність забезпечити стабільність і технічну надійність постачання енергоресурсів та виробництва енергії;
- 8) забезпечення та розвиток можливостей щодо зберігання енергоресурсів та енергії;
- 9) здатність забезпечити екологічну прийнятність способів і методів отримання енергетичних ресурсів та енергії, а також прийнятний рівень впливу на довкілля від використання енергії;
- 10) здатність забезпечити безпеку об'єктів паливно-енергетичного комплексу (об'єктів критичної енергетичної інфраструктури в широкому розумінні).

У другому розділі дисертації здійснено ґрунтовний кримінально-правовий аналіз складів кримінальних правопорушень, якими передбачено відповідальність за посягання на об'єкти енергетики, досліджено зміст обов'язкових та

факультативних ознак їх об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони.

Водночас, з тексту дисертаційного дослідження не зрозуміло, якої концепції стосовно об'єкта кримінального правопорушення притримується автор, адже наводить лише позиції інших науковців, та в подальшому вважає, що найбільш оптимальним рішенням є використання саме концепції суспільних відносин без обґрунтування позиції.

Заслужують на увагу висновки автора про переважно «активний» (через дію) характер законодавчого опису діянь і пов'язану з цим проблему неможливості притягнення до відповідальності за посягання, вчинені шляхом бездіяльності; про непослідовність законодавця у встановленні зниженого віку кримінальної відповідальності; про переважно умисний характер таких посягань та обмежене кримінально-правове значення мотиву й мети, що набувають його лише у складах диверсії та терористичного акту, а також про обмежені можливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

У **третьому розділі** дисертант, проаналізувавши проблеми відповідальності за посягання на енергетичну безпеку України, сформулював власне бачення напрямів удосконалення законодавства, серед яких необхідність внесення змін до чинних норм Особливої частини КК України, запровадження нових складів кримінальних правопорушень, декриміналізація окремих форм або складів за наявності надмірної конкуренції чи колізії норм, перегляд положень Загальної частини щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, а також переосмислення санкцій і рівня караності відповідних посягань.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається обсягом використаних О. С. Гиричем джерел, правильною методологією їх аналізу. Позиції, які відстоює автор, ґрунтуються на досягненнях вітчизняної кримінально-правової доктрини, положеннях суміжних правових дисциплін. Свої думки, висновки, пропозиції здобувач підтверджує критичним аналізом чинного кримінального законодавства, практики його застосування, а також висловлених у наукових розробках позицій учених із розглядуваних питань.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України, в якому склади кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти енергетики, розглянуто системно як цілісну підсистему в межах Особливої частини КК України, що дало змогу визначити проблемні аспекти регламентації такої відповідальності та можливі напрями її удосконалення.

У виконаному дисертаційному дослідженні видається повністю обґрунтованим прагнення О. С. Гирича сформулювати певні авторські теоретичні положення, уточнити зміст окремих понять та категорій, що мають як теоретичне, так і практичне значення. Серед положень, висновків та пропозицій дисертанта

можна виділити ті, які, як вважає опонент, або є достатньо обґрунтованими, або заслуговують на увагу. До них можуть бути віднесені: пропозиція передбачити у КК України загальну норму про відповідальність за посягання на енергетичну безпеку з визначенням предмета через поняття «об'єкт критичної інфраструктури» та градацією відповідальності залежно від категорії критичності; пропозиція доповнити КК України статтею 261¹ про відповідальність за захоплення або утримання об'єкта критичної інфраструктури; уточнення розуміння енергетичної безпеки як об'єкта кримінально-правової охорони; пропозиції щодо зниження порогу шкоди у ст. 194 КК України та розмежування погрози вчинення й безпосереднього вчинення терористичного акту в різних частинах ст. 258 КК України.

Дисертаційне дослідження містить і ряд інших теоретично обґрунтованих і практично значимих висновків та пропозицій.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Оpubліковані О. С. Гиричем праці в цілому відображають основний зміст дисертаційної роботи. За темою дисертації її автором опубліковано десять наукових праць, із яких сім статей у наукових фахових виданнях України з юридичних наук категорії «Б» (одна з них у зарубіжному виданні), а три праці апробаційного характеру.

Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовчої та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. О. С. Гирич провів достатньо ґрунтовне дослідження важливої для кримінально-правової науки, правотворчості та правозастосовної практики теми. Дисертаційній роботі притаманний критичний аналіз результатів попередніх досліджень з цієї теми. Це дало можливість автору сформулювати окремі оригінальні висновки і пропозиції, що винесені на захист і які можуть бути використані в законотворчій та правозастосовній діяльності, в освітньому процесі (під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Кримінально-правова кваліфікація») та в науково-дослідній роботі.

Як позитивну рису слід відзначити ту обставину, що висновки після кожного із розділів роботи сформульовані автором досить чітко та відображають головні положення дослідження. Текст дисертації викладено логічно, зрозумілою мовою.

Теоретичні положення дисертації та висновки і пропозиції дисертанта логічно пов'язані між собою, їх реалізація в комплексі дозволила б удосконалити чинне законодавство та практику його застосування. Рекомендації, які містяться у роботі, пройшли належну апробацію.

Позитивно оцінюючи теоретичну і практичну значимість дисертаційного дослідження О. С. Гирича, його наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

У той же час, слід визначити **низку зауважень** щодо даного дисертаційного дослідження, які можуть стати предметом для наукової дискусії під час захисту. Зокрема:

1. У пункті новизни рубрики «вперше» зазначається, що автором доведено недосконалість кримінального законодавства, що полягає у відсутності можливості притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, які вчинили посягання на об'єкт енергетики через бездіяльність.

Не применшуючи жодним чином наукової новизни, все ж, на нашу думку, зазначений пункт доцільно було б перенести до рубрики «набуло подальшого розвитку». Проте, вважаю, що зазначене положення є дискусійним та потребує додаткового обґрунтування при публічному захисті.

2. При аналізі підрозділу дисертації 2.4 «Суб'єктивна сторона складів кримінальних правопорушень, які посягають на енергетичну безпеку України» автор при розгляді питань стосовно наявності в окремих складах аналізованих кримінальних правопорушень складної (подвійної, комбінованої) вини, не вдаючись до ґрунтовного аналізу, шляхом посилання виключно на працю (Незнайко С. В. Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Суми, 2016. 251 с.) зазначає, що в окремих випадках посягання на об'єкт енергетики може характеризуватись змішаною або ж подвійною формою вини, тобто умисним ставленням винної особи до діяння, а також умислом щодо проміжних наслідків такого діяння. При цьому, жодного посилання на праці науковців, які досліджували проблеми складної (змішаної, подвійної вини) в обґрунтування своєї позиції не наводить, не зазначаються відповідні праці і в переліку літератури.

3. Потребує додаткового обґрунтування при публічному захисті положення, зазначене автором про те, що «аналіз об'єктивної сторони визначеної групи кримінальних правопорушень засвідчив, що у переважній більшості випадків КК не визначено можливості притягнення до відповідальності особу, яка вчинила посягання на об'єкт енергетики шляхом бездіяльності, хоча у роботі наголошено, що таке можливо не лише теоретично, а й практично». Хотілося б почути обґрунтування автором, які саме випадки можуть свідчити про вчинення цих кримінальних правопорушень шляхом бездіяльності?

Зазначені вище зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, вони мають сприяти науковій дискусії під час публічного захисту дисертації, як це і передбачено вимогами до процедури захисту дисертації.

Загальний висновок:

Дисертаційне дослідження **Гирича Олександра Сергійовича на тему: «Кримінально-правова охорона енергетичної безпеки України»** виконане на належному науковому рівні, є самостійним науковим дослідженням, відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а його автор - О. С. Гирич заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Навчально-наукового інституту №1
(підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України),
кандидат юридичних наук

Василь ФЕДИТНИК